

УДК 342.9

І. І. Войтовичкандидат юридичних наук,
суддя Херсонського окружного адміністративного суду**СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ
У СФЕРІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ**

Постановка проблеми. Ефективна протидія корупції у сфері воєнної безпеки неможлива без фундаментального та послідовного наукового забезпечення. Звернення до наукових праць з питань протидії корупційній злочинності надає можливість прослідкувати, як, власне, процес наукового супроводження антикорупційної діяльності в Україні задля виявлення основних проблем у цій сфері, які залишились поза увагою вчених, та потребують вирішення, так і з'ясувати найбільш суттєві прорахунки антикорупційної стратегії, які слід врахувати для визначення перспектив її удосконалення.

Першим вченим, робота якого з'явилася у всесвітній мережі та присвячена проблемі політичної корупції, є Дж. Г. Форд (1904 р.), який порівнюючи у своїй публікації ситуацію у США і Великій Британії порушив питання політичної корупції, яка найбільш показово, на думку автора, виявляється під час соціальних трансформацій, коли нові еліти стикаються з не прийнятними для них практиками [1, с. 678].

Пізніше Р. Брукс спочатку у науковій публікації «Природа політичної корупції» (1909 р.) [2, с. 18], а потім у монографії на тему: «Корупція в американській політиці та житті» (1910 р.) розглянув проблему підкупу посадовців в органах державної влади США [3, с. 18]. Принагідно зауважимо, що монографія вченого була схвально сприйнята науковою спільнотою, про що свідчать переважна більшість публікацій вчених протягом наступних двох років. Варто відзначити, що за винятком окремих досліджень з питань нелегального бізнесу та хабарництва у владних структурах США, у період з 1912 до 1949 рр. не виходить жодної статті, яка б індексувалася в ISI "Web of Science".

У зв'язку з цим важливе значення для актуалізації проблем протидії корупції та залучення наукового співтовариства до різноманітних дискурсів з метою визначити можливі напрями їх розв'язання має монографія Г. Вілсона «Конгрес: корупція та компроміс» (1951 р.) [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні теоретичні та прикладні аспекти протидії корупції представлені наукових здобутках таких правознавців, як Л.І. Аркуша, Л.В. Багрій-Шахматов, В.І. Борисов, А.М. Бойко, О.Ю. Бусол, В.В. Василевич, В.М. Гаращук, В.В. Голина, Б.М. Го-

ловкін, В.К. Грищук, Н.О. Гуторова, І.М. Даньшин, О.О. Дудоров, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, С.А. Задорожний, З.А. Загинея, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. О. Кваша, В. М. Киричко, М. Г. Колодяжний, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, І. В. Кушнар'єв, О. М. Лозинський, І. Є. Мезенцева, М. І. Мельник, Д. Г. Михайленко, А. А. Музика, Є. В. Невмержицький, В. О. Навроцький, Д. О. Олійник, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В.В. Шаблістий, В. І. Шакун, О. В. Шевченко, О. Ю. Шостко, Н. М. Ярмиш та інші. Наукові праці цих авторів є вагомим внеском в осмислення явища корупції і напрацювання заходів протидії їй.

Поряд з цим, актуалізується питання дослідження сучасного стану наукової розробленості проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, оскільки поряд з соціально-політичними, економічними змінами суспільства, змінюється корупція, її якісна внутрішня характеристика та зовнішній прояв. Мінливість корупційної злочинності обумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Водночас недостатньо фундаментальних досліджень проблеми протидії корупції у такій життєво важливій сфері існування держави як воєнна безпека, які б на основі різних підходів та способів її розв'язання виробили системне наукове бачення підвищення ефективності антикорупційної діяльності з прикладною метою – мінімізації корупції в Україні до суспільно допустимого рівня. Вищеведене зумовило вибір теми і мети дослідження, якою є з'ясування стану наукової розробленості проблем протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки

Виклад основного матеріалу. Окремі аспекти протидії корупції в дореволюційний і радянський періоди історії України розглядалися переважно в контексті боротьби з хабарництвом. Лише на початку 90-х років ХХ століття відбувається формування законодавчої бази протидії корупції, що почасти пояснює відсутність фундаментальних вітчизняних досліджень проблем протидії корупційній злочинності, в тому числі у сфері воєнної безпеки.

Складність і багатоаспектність проблеми протидії корупційній злочинності в Україні та бага-

твoх інших пострадянських держав особувовили інтерес вчених різних галузей права до її дослідження переважно з 90-х рр. ХХ ст. зі здобуттям незалежності та початком реальних демократичних перетворень, а також у зв'язку зі створенням законодавчої бази щодо регулювання правовідносин у сфері протидії корупції на фоні стрімкого зростання її рівня.

Проблеми протидії корупції досліджувалися вченими і на дисертаційному рівні. Зокрема, П.О. Кабанов у своїй роботі «Боротьба з хабарництвом та іншими формами корупції в умовах формування державного апарату та переходу до ринку» (1994 р.) вперше проаналізував основні тенденції, які сформувалися в сфері соціального управління під впливом хабарництва. Вчений описав історичні передумови формування державної політики протидії корупції, а також правові механізми її здійснення, а також на основі результатів аналізу практики правового регулювання протидії корупції запропонував заходи щодо вдосконалення кримінально-правової та кримінологічної протидії корупції [5, с. 14].

Особливу зацікавленість викликає дисертація Л.В. Петеліни «Дослідження та попередження корупції в правоохоронних органах» (1998 р.). Вчена формулює авторську операційну модель корупції, що може слугувати теоретичною основою як для дослідження цього явища, так і для розробки та здійснення конкретних правових заходів впливу на нього. Вчена обґрунтувала необхідність прийняття закону «Про боротьбу з корупцією» відповідно до цієї моделі, в якій знайшла своє відображення багатофункціональність корупції, її надзвичайно висока мобільність та адаптивність до заборон і соціальних умов [6, с. 12].

У.Т. Сайгітов у своїй кандидатській дисертації (1998 р.) провів розгорнутий кримінологічний аналіз корупції та її зв'язку з організованою злочинністю; обґрунтував доцільність виділення в загальній масі корисливо-посадових злочинів власне корупційних та інших злочинів, які в силу відсутності одного або декількох ознак корупції, не можуть бути віднесені до корупційних та ін. [7, с. 8]. Вагоме значення для подальших наукових досліджень проблеми протидії злочинності мають виявлені автором тенденції, які раніше себе не проявляли і не були невідомі у світовій практиці, наприклад, тенденція легалізації корупції.

Комплексному аналізу корупції як соціально-політичного явища присвячено кандидатську дисертацію вітчизняного вченого Невмержицького Є.В. (1999 р.). Автор констатує, що подолання корупції в Україні можливе лише з урахуванням сучасного соціально-політичного розвитку країни, кризи основних його політичних та економічних елементів, владних структур, всього процесу переходу від планової економіки до ринкової.

Є.В. Невмержицьким наголошено на важливості ролі інститутів громадянського суспільства у боротьбі з корупцією [8, с. 10].

У докторській дисертації (2009 р.) Є.В. Невмержицький узагальнив і систематизував основні концепції класиків світової політичної думки щодо розуміння феномену корупції, причин її виникнення, розвитку та способів нейтралізації. Автором сформульовано поняття антикорупційного механізму, під яким вчений пропонує розуміти систему політичних, інституційних, соціально-економічних культурних і правових заходів, які суспільство і держава застосовують у протидії корупції [9, с. 56].

Є.В. Невмержицький додатково обґрунтував ідею посилення ролі інститутів громадянського суспільства у протидії корупції, чому сприятиме публічний характер розробки і обговорення антикорупційних стратегій в ЗМІ; максимальне включення в цей процес представників органів місцевого самоврядування, бізнесменів, науковців, журналістів, представників незалежних громадських організацій.

В.А. Дем'янчук у своїй монографії «Організаційно-правовий аспект антикорупційної політики України» (2017 р.) аргументував необхідність застосування широкої міждисциплінарної методології наукових досліджень у цій сфері. Науковою вагою вирізняються висновки автора про те, що корупція як правовий феномен – це композитне явище соціальної девіації, яке проявляється у багатьох сферах публічної та приватної діяльності, та у правовому вимірі розуміється як використання особою наданих їй службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [9, с. 84].

Окрім аспекти корупційної проблематики як загрози національній безпеці в Україні на рівні докторської дисертації (2008 р.) у галузі економічних наук розглянув А.Л. Баланда. Цінним є розгляд і характеристика вченим корупції як вирішального соціально-політичного фактору тінізації економіки України. Автор на основі побудованої моделі корупційної рівноваги обґрунтував висновок про недієздатність концепції силового вирішення проблеми корупції – в результаті заходів силового впливу матиме місце лише вилучення з ділових мереж окремих державних корупційних ланок. Вчений констатує, що корупційна система почне відновлювати організаційний вакуум за рахунок знаходження більш захищених бюрократів чи пошуку обхідних шляхів. Це призведе не лише до самовідтворення корупційних схем, а й до тимчасових збоїв у функціонуванні соціально-еконо-

мічного механізму. Тому безсистемні силові акції, в межах чергових кампаній пропагандистського характеру, не матимуть позитивних наслідків. Виходом, на думку А.Л. Баланди, може стати запровадження досить жорсткого адміністративного режиму та створення дієвої системи, за якої брати й давати хабарі стане не вигідним та небезпечним [10, с. 31].

Не менш важливе значення мають результати комплексного дослідження корупційних відносин в сучасних умовах інституціоналізації світової економіки, проведеного Г.С. Буряком (2010 р.). Автор обґрунтував необхідність створення антикорупційного механізму, адаптованого до національних умов, в основі якого лежить світовий досвід антикорупційних ініціатив [11, с. 5].

Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації, що не втрачає своєї актуальності, були досліджені М.І. Флейчук [12, с. 11].

У дисертаційній роботі вітчизняного вченого Абрамова Ф.В. на тему: «Економічний зміст корупції: інституційний підхід» (2010 р.) було вирішено актуальну задачу виявлення економічного змісту корупції, визначено економічні мотиви клієнта, що спонукають його до укладання корупційної угоди з чиновником та виявлено причини, що обумовлюють зростання рівня корумпованості в країнах з економікою перехідного типу [13, с. 11].

В монографії «Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження» (2011 р.) авторський колектив приділив окрему увагу економічному аналізу зарубіжного досвіду протидії корупції. Науковці дійшли висновку, що протидія корупції має бути спрямована на зменшення корумпованості суспільних відносин, утвердження верховенства права, сприяння розвитку демократичного суспільства та правової держави [14, с. 11].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вище викладене можна зазначити, що корупційна злочинність викликає науковий інтерес у вчених. Поряд з цим, до цього часу не проводилась оцінка стану науково-теоретичної розробленості протидії корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки. Корупційна злочинність у сфері воєнної безпеки фрагментарно розглядалися в сукупності із корупційними кримінально караними діями без виокремлення специфічних кримінологічних ознак. Також, слід відмітити, що на сьогодні

комплексні монографічні дослідження кримінологічних засад протидії корупції у сфері воєнної безпеки відсутні. Все це підвищує градус актуальності теми дослідження та зумовлює подальші напрямки наукових досліджень проблем протидії корупційної злочинності у сфері військової безпеки.

Література

1. Ford H. J. Municipal corruption. *Political Science Quarterly*. 1904. Vol. 19, N. 4. P. 673–686.
2. Brooks R. C. The nature of political corruption. *Political Science Quarterly*. 1909. Vol. 24, N. 1. P. 1–22.
3. Рогозин Д. В. Обзор публикаций о коррупции. *Отечественные записки*. 2012. № 2. URL: <https://magazines.gorky.media/oz/2012/2/obzor-publikacziy-o-korrupczii.html> (дата звернення: 15.12.2019).
4. Wilson H. H. Congress: Corruption and compromise. New York: Rinehart, 1951. 337 p.
5. Кабанов П. А. Борьба со взяточничеством и иными формами коррупции в условиях реформирования государственного аппарата и перехода к рынку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Нижний Новгород, 1994. 19 с.
6. Петелина Л. В. Изучение и предупреждение коррупции в правоохранительных органах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Омск, 1998. 20 с.
7. Сайгигов У. Т. Коррупция как фактор организованной преступности в сфере экономики (Криминологический анализ): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, 1998. 20 с.
8. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 1999. 19 с.
9. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: 23.00.02. Київ, 2009. 34 с.
10. Баланда А. Л. Соціальні детермінанти національної безпеки України: теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук: 08.00.07. Київ, 2008. 40 с., с. 31.
11. Буряк С. Г. Корупційні відносини в сучасних умовах інституціоналізації світової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Київ, 2010. 24 с., с. 5.
12. Флейчук М. І. Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук: 21.04.01. Київ, 2010. 34 с.
13. Абрамов Ф. В. Економічний зміст корупції: інституційний підхід автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01. Донецьк, 2010. 20 с., с.11.
14. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. І.О. Рєвак. Львів: ЛьвівДУВС, 2011, 220 с., с. 218.

Анотація

Войтович І. І. Стан наукової розробленості проблем протидії корупційній злочинності у сфері військової безпеки. – Стаття.

У праці аналізуються наукові підходи до з'ясування сутності корупційної злочинності у сфері військової безпеки. На підставі ґрунтовного дослідження праць вчених, автором пропонується власне бачення сутності корупційної злочинності у сфері військової безпеки.

Ключові слова: корупція, злочинність, корупційна злочинність, воєнна безпека.

Аннотация

Войтович И. И. Состояние научной разработанности проблем противодействия коррупционной преступности в сфере военной безопасности. – Статья.

В работе анализируются научные подходы к выяснению сущности коррупционной преступности в сфере

военной безопасности. На основании детального исследования трудов ученых, автором предлагается собственное видение сущности коррупционной преступности в сфере военной безопасности.

Ключевые слова: коррупция, преступность, коррупционная преступность, военная безопасность.

Summary

Voitovich I. I. The state of scientific development of problems of combating corruption crime in the field of military security. – Article.

Works are analyzed by scientific approaches to finding out the essence of corruption crime in the field of military safety. Based on a thorough study of scientists' works, the author proposes an actual vision of the essence of corruption crime in the field of military safety.

Key words: corruption, crime, corruption crime, military security.